

6 | NEPŘÍJEMNÁ PRAVDA: O ZACHÁZENÍ SE ZVÍŘATY

Přednášející: Matthieu Ricard, klášter Šehen, Káthmándú

JOHN DUNNE: V této chvíli je třeba udělat mírnou změnu. Částečně jsme již o právech jiných než lidských bytostí, zejména zvířat, hovořili. Zacházení se zvířaty ve skutečnosti představuje jednu z hlavních oblastí odborného výzkumu Clare. To se nám velmi hodí, protože nyní požádáme váženého Matthieu Ricarda o několik komentářů na téma zacházení se zvířaty. Jak vyplyne dále, tak způsob, jakým zacházíme se zvířaty, nastoluje zásadní etické otázky a může mít nezměrný dopad i na naše životní prostředí.

JEHO SVATOST DALAJLAMA: Když buddhisté mluví o „lidských právech“, mohlo by se zdát, že lidské bytosti mají zvláštní právo využívat jiná zvířata. To ale není pravda. Co se týče práva na život v míru, veškeré citící bytosti mají stejná práva. V zásadě veškeré bytosti mají stejné pocity bolesti a radosti, takže všechny mají stejné právo na existenci.

MATTHIEU RICARD: Pokud bychom měli omezit etiku na jedno jediné právo, bylo by to právo netrpět. To je překlenující, základní právo. Vaše Svatosti, často říkáte, že buddhistická filozofie by se dala shrnout do hlediska vzájemné závislosti všech jevů a nenásilného chování. A když říkáme nenásilí, máme na mysli nenásilí vůči lidským bytostem, vůči zvířatům a vůči životnímu prostředí. Vzájemná závislost představuje moudrost porozumění skutečnosti a nenásilí je soucítěním.

Možná si vzpomínáte na Al Gorův dokument o životním prostředí *Nepříjemná pravda* (An Inconvenient Truth). Podobně „nepříjemná“ je i pravda o tom, jak zacházíme se zvířaty a jak je využíváme. Nepříjemná proto, že i když se zvířaty do určité míry soucítíme, pociťujeme velice silný odpor k objektivnímu vidění toho, jak ve skutečnosti se zvířaty zacházíme.

Na začátek můžeme k naší diskusi o etických zájmech přidat několik údajů o environmentálním dopadu průmyslového využívání zvířat. Nejsem klimatolog, ale tato otázka mne silně motivovala a provedl jsem tedy výzkum, který jsem si ověřil s odborníky.

Environmentální dopad masa

MATTHIEU RICARD: Zaprvé, 99 % produkce masa nepochází z volně se pasoucích zvířat, ale z průmyslového chovu. To v zásadě platí pro veškerý dobytek. Tato praxe přispívá 18 % ke skleníkovým emisím, které vedou ke globálnímu oteplování. Tyto emise tvoří metan a oxid uhličitý, který vzniká při dopravě a zpracovávání krmiva a masných produktů. Metan vyprodukovaný v důsledku průmyslového chovu je 25krát agresivnější, co se týče skleníkového efektu, který vytváří, než oxid uhličitý, přestože se do zhruba deseti let rozptýlí, na rozdíl od CO₂, který přetrvá asi sto let.

Na základě těchto skutečností zdůraznil Mezivládní panel pro změnu klimatu (IPCC) ve své zprávě pro OSN, že jedním z nejrychlejších a nejjednodušších způsobů, jak rychle zmenšit skleníkový efekt, by bylo jednoduše omezit spotřebu masa.

Pro lepší představu uvedu, že výroba 1 kilogramu masa, včetně využití půdy, krmiva a vyprodukovaného metanu, vytvoří 50krát více skleníkových plynů než výroba 1 kilogramu obilí. Odpad z masné výroby je hlavní příčinou znečištění, které ovlivňuje ovzduší a řeky, vytváří mrtvé zóny v oceánu a tak dále. Jen v samotných Spojených státech produkuje průmyslový chov 130krát větší množství odpadu než obyvatelstvo celého státu. To je neskutečný rozdíl.

Potravní dilema

MATTHIEU RICARD: Hlubším aspektem, který jsme probírali při Jonathanově prezentaci, je etický dopad na různé komunity. Obecně řečeno nejchudší národy trpí tím, jak se chovají nejbohatší národy. K produkci 1 kilogramu masa pro ty, kteří si je mohou dovolit, je zapotřebí 10 kilogramů rostlinných bílkovin, které by se mohly využít k nasycení nejchudších obyvatel. S jedním akrem půdy můžete nasytit jednoho spotřebitele masa nebo deset veganů. Tento nepoměr se bude pravděpodobně zvětšovat, protože existují předpovědi, že světová produkce masa se do roku 2050 zdvojnásobí.

Etickým důsledkem je, že národy nejvíce přispívající ke globálnímu oteplování, tedy nejbohatší země, jsou příčinou utrpení chudších národů, které ke globálnímu oteplování přispívají méně. V chudších zemích je méně vody a často je znečištěná. Někdy ženy vstávají ve čtyři hodiny ráno a jdou 10 nebo 20 kilometrů jen proto, aby získaly vodu. Na 1 kilogram masa potřebujete 50krát více vody než na 1 kilogram pšenice.

Dobytěk a zpracování masa v současnosti zabírá až dvě třetiny dostupné zemědělské půdy. Kdo však konzumuje maso? Obyvatelé nejbohatších zemí.

Lidé v Indii sní v průměru několik kilogramů masa ročně, obyvatelé Spojených států 120 kilo za rok. To je 60krát více masa na obyvatele.

Vezmeme-li v potaz zdravotní hledisko, tak ve Spojených státech se použije 60 % všech antibiotik k přežití průmyslově chovaných zvířat až do okamžiku, než jdou na jatka. Tyto léky by se mohly využít na lékařské potřeby v chudších státech.

Důvodem používání takového množství antibiotik je z části to, že průmyslový chov neumožňuje péči o jednotlivá zvířata. V jednom případě dohlížely na chov 90 000 kuřat tři lidé. Při výskytu choroby používali masově antibiotika pro veškerý chov, místo aby léčili jednotlivá zvířata. Důsledkem toho je častý rozvoj nových patogenů a antibiotické rezistence. Odpad z antibiotik se vsákne do půdy nebo skončí v řece a přispívá k znečištění a negativním ekologickým dopadům.

Přitom pokud bychom přerozdělili 775 milionů tun obilí, které v současnosti používáme jako roční krmivo pro hospodářská zvířata, mohli bychom pouhým zrušením konzumace masa nasytit 1,4 miliardy lidí v nejchudších zemích. Pokud by se všichni obyvatelé Severní Ameriky rozhodli zřeknout se požívání masa jen na jeden den, obilí, které je třeba k produkci tohoto masa, by dokázalo nasytit 250 milionů lidí na celý rok.

A i kdybychom nebrali v potaz chudé země, nekonzumovat maso je v našem vlastním zájmu. Odhaduji, že 11 % mužů a 16 % žen na celém světě by nezemřelo na onemocnění spojené s rakovinou, pokud by omezili svou spotřebu masa. To je závažné zdravotní hledisko.

Druhy a zhoršování životního prostředí

MATTHIEU RICARD: Na celém světě se za účelem lidské konzumace každoročně utratí 120 miliard suchozemských a 1,5 bilionů mořských živočichů. Potravinový koncern Tyson Foods každý týden zabije 10 milionů kuřat. Nadměrný rybolov postupně vede k vymírání množství rybích druhů, jež má obrovský dopad na biodiverzitu. Rybářské firmy se vydávají čím dál hlouběji do oceánu. Nejprve vyčerpaly druhy žijící nejbližší hladiny – mnoho druhů, kterých bylo před sto lety velké množství, je pryč. Poté začaly lovit hlouběji a nyní drancují dno oceánů, aby získaly ryby pro spotřebu lidí a jejich domácích mazlíčků. Tato činnost má hrozivý důsledek pro biodiverzitu všech oceánů. Zmizelo kolem 95 % původní velrybí populace.

Ještě horší je obrovské množství odpadu a ničivých vedlejších účinků. Například existuje předpis, podle kterého si rybáři lovicí krevety nemohou ponechat jiné druhy mořských živočichů, které uloví. K chytání krevet však

musí používat vlečnou síť, stejně tedy uloví a usmrtí všechny druhy oceánského života. Na každý 0,5 kilogram ulovených krevet se do sítě chytí a zemře 13 kilo oceánské fauny, která se vyhodí zpět do vody.

Možná, že jedním z hlavních problémů je náš obecný postoj, že vyjma potravy a masa nemají zvířata pro člověka žádnou hodnotu. Ředitel masného koncernu Walls byl citován slovy: „K chovné svini se musíme chovat jako k cennému stroji, jehož funkcí je chrlit malá prasata, jako to dělá stroj na párky.“ To je velmi silné tvrzení o jiných cítících bytostech.

Zde je několik dat: 99 % zvířat chovaných na maso žije v průmyslových velkochovech. Žijí přibližně šestnáctinu předpokládané délky života, v různých podmínkách, pak jdou na jatka. Kráva, která za běžných okolností žije deset až patnáct let, se dožije šesti měsíců. Typické kuře má stejně zkrácený život a žije na místě menším než list papíru. Telata chovaná na maso jsou dávana do těsných boxů, ve kterých se nemohou ani otočit, abychom získali křehčí, lépe vypadající maso. Je neuvěřitelné, na co všechno ve velkochovech narazíte, jakmile se tím jednou začnete zabývat.

Proč se zvířaty takto zacházíme?

MATTHIEU RICARD: Otázka zní, proč to děláme. Je to proto, že se domníváme, že lidské bytosti jsou tak nadřazené? Pokud ano, jak poté definovat altruismus, který obvykle znamená přiznat hodnotu cítícím bytostem a brát na ně ohled?

Byli jsme svědky genocid, například ve Rwandě, kde byla lidem upírána hodnota a zacházelo se s nimi jako s nečistými, jako se škůdci. U zvířat jdeme ještě o krok dál: zacházíme s nimi jako s předměty, se zbožím a zemědělskými produkty. To se odráží i ve slovní zásobě. Namísto zabíjení, se mluví o „porážení“ zvířat, jako by se jednalo o objekty.

Domnívám se, že to pramení z představy nadřazenosti člověka. Prohlašujeme: „Lidské bytosti jsou tak inteligentní, tak chytré. Mají dlouhodobé hodnoty, mohou vést úžasný život, zvířata nikoli.“ Nicméně relevantní hledisko lze nalézt v otázce, kterou položil západní filozof Jeremy Bentham: ta totiž nezní „dokážou myslet?“ nebo „dokážou mluvit?“, ale „dokážou trpět?“ Když vám podříznou hrdlo nožem, tak je úplně jedno, jestli jste kráva nebo univerzitní profesor; ani jeden si nepřeje takové utrpení.

Proto si myslím, že postoj nadřazenosti je jedním z hlavních důvodů, proč dochází k takovému zacházení se zvířaty. Existuje množství protiargumentů, například „to je příroda, zvířata požívají jeden druhého“. K čemu je nám však vyšší inteligence, pokud nedokážeme mít větší soucítění? A ve skutečnosti zvířata jedí, jen když potřebují; nezvyšují soustavně svou spotřebu.

Donedávna lidé také uváděli, že zvířata netrpí. Nyní došlo k objevu, že ryba má neurotransmitery signalizující bolest. Zjistilo se, že humr, vložíte-li ho do vařící vody, velmi trpí. Jedná se o nejnovější výzkumy.

Myšlenka, že jsme tak nadřazení, že můžeme dělat, co chceme, je z etického hlediska špatná. Zde je citát od Isaaca Bashevise Singera, držitele Nobelovy ceny za literaturu, jehož celá rodina byla zabita v koncentračním táboře. Natolik jej zasáhla podobnost mezi osudem jeho rodiny a tím, jak zacházíme se zvířaty, že prohlásil, že člověk sám sebe přesvědčil, že „všichni ostatní tvorové byli stvořeni pouze proto, aby mu poskytli potravu, kožesiny, aby byli mučeni a zneškodněni. Ve vztahu k nim jsou lidé nacisty; pro zvířata je to nikdy nekončící Treblinka.“ U zvířat je ten rozdíl, že to děláme znovu a znovu, rok za rokem, všude a stále. Právě proto se občas říká, že velikost národa a jeho morální pokrok lze hodnotit podle toho, jak se chová ke zvířatům.

Je to problém, který je obrovský, který je nezměrný, ale řešení je jednoduché. Není třeba, abychom přestali cestovat, není třeba, abychom se zřekli našich běžných aktivit. Stačí jedno prosté rozhodnutí: zřeknout se požívání masa. Je to tak prosté a vše ostatní v našem životě může zůstat beze změny.

Na závěr jeden citát od George Bernarda Shawa: „Zvířata jsou moji přátelé a já své přátele nepožívám.“

JEHO SVATOST DALAJLAMA: Během mé první návštěvy Japonska mi průvodce ukázal obrovský drůbeží chov, kde ve velmi malých klecích drželi přibližně 200 000 kuřat. Bylo to jako vězení s trestem snášení vajec, ve kterém zhruba po dvou letech kuřata přestala snášet a byla zabita.

MATTHIEU RICARD: Často je to ještě horší. Velkochovy se nemohou starat o jednotlivá zvířata, takže dojde-li k mírnému snížení výnosu vajec, je obvykle levnější 90 000 kuřat zabít a začít opět od nuly, než hledat jiné prostředky, jak zvýšit produkci.

JEHO SVATOST DALAJLAMA: Domnívám se, že vaše prezentace je skutečně přesvědčivá. Děkuji vám. Další potíž je, že množství lidí se od dětství učí rybařit a lovit, aniž by získali smysl pro život zvířat a jejich bolest. A někdy se tento přístup obrátí proti lidským bytostem. Často vidíme chování, které nebere ohled na bolest druhých, například hromadnou střelbu a bití.

Náš smysl pro soucitění, náš zájem musí začít u nejmenších zvířat i hmyzu – přestože můj vztah ke komárům není příliš dobrý. V tibetské společnosti se od dětství učíme nezabýjet ani toho nejmenšího a zdánlivě nedůležitého tvora či hmyz. V současnosti slyšíme o zabíjení stovek tisíc zvířat a sotva

se nás to dotkne. Myslím, že jde o velmi závažný problém. Naše láska a soucit, náš respekt vůči všem zvířatům od nejmenšího hmyzu tvoří základ pro vystavění skutečně soucitného světa.

Když mi bylo asi třináct, tibetská vláda rozhodla, že lidé ve všech oficiálních funkcích budou vegetariáni, což zachránilo před porážkou více než 10 000 zvířat.

V šedesátých letech vznikla v tibetském uprchlickém táboře v Indii komerční drůbeží farma. Uváděli, že je jen na vejce, nikoli za účelem zabíjení kuřat. Vyzkoušeli jsme to, ale nepovolili jsme žádný jiný chov zvířat. Když jsem se zeptal, co se stalo se slepicemi, které již nemohly snášet, řekli mi, že byly zabity. Apeloval jsem tedy na ně, že je-li pěstování drůbeže na vejce zásadní pro ekonomický rozvoj, pak nemám právo nic říkat, pokud ale zásadní není, měli by s tím skoncovat. Od té doby je farma uzavřena a dnes se v našich kláštorech a institucích vaří vegetariánsky.

A i když je to velmi důležité, já sám vegetariánem nejsem. Roku 1965 jsem se stal úplným vegetariánem – žádná vajíčka, nic. Místo toho jsem jedl hodně smetany a ořechů a po dvaceti měsících jsem dostal žlučnickové potíže a žloutenku. Moje pokožka, oči, nehty – všechno – se zbarvilo dožluta a ájurvédský lékař mi poradil, abych se vrátil ke svému původnímu stravování. Takže si trochu protiřečím, když jako nevegetarián říkám lidem, aby se stali vegetariány.

JOHN DUNNE: Jak jsme slyšeli od Grega Norrise, i když se někdo nedokáže stát přísným vegetariánem, omezení konzumace masa může mít ohromný vliv, nejen na špatné zacházení se zvířaty, ale i na životní prostředí.

A protože omezení spotřeby masa je jeden z nejjednodušších způsobů, jak přispět k pozitivní změně, požádali jsme účastníky této konference, aby zvážili omezení spotřeby masa, alespoň trochu, a pomohli tak kompenzovat environmentální stopu této konference. K dosažení změny se nemusíte stát přísným vegetariánem.

JEHO SVATOST DALAJLAMA: Ano, v mé kuchyni vaříme jednou týdně nevegetariánsky, jinak je vše vegetariánské.